TENDINȚA UMANIZĂRII DREPTULUI PENAL

Gheorghe GLADCHI
CZU: 343.2.01 ggladchi@yahoo.com

Umanismul este concepția filosofică care proclamă ca principii etice supreme *libertatea* și *demnitatea umană*. Umanismul pune *omul și valorile umane mai presus de orice*, orientându-se în special asupra omului ca individ. Omul constituie astfel *valoarea supremă*, este *un scop în sine și nu un mijloc*.

Umanismul ca principiu al dreptului abordează o problemă pe cât de simplă, pe atât de complicată de a fi realizată la justa sa valoare în viața de toate zilele: nu omul există pentru drept, ci dreptul există pentru om. Ca urmare, sistemul de drept în ansamblu, ramurile și instituțiile juridice, fiece normă în parte urmează să fie pătrunse de *grija față de om, de interesele sale* [1, p. 52].

Principiul dat și-a găsit reflectare în art. 1 alin. (3) al Constituției Republicii Moldova:

„...(3) *Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate*”.

Sunt relevante în acest sens și prevederile art. 16 alin. (1) din Constituție prin care se afirmă că: „*Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului*”. Principiul umanismului se găsește și în art. 24 din Legea fundamentală. În conformitate cu aceste dispoziții

„(1) *Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.*

(2) *Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.* (3) *Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat.*”.

Principiul umanismului este prevăzut în mod expres în art. 4 Cod penal al Republicii Moldova și presupune *umanizarea crescândă a*

dreptului penal. Considerăm că anume prin umanizarea crescândă a dreptului penal, se va reuși stabilirea unui echilibru *între apărarea societății împotriva infracționalității și respectarea drepturilor infractorului*.

Potrivit acestui principiu, în elaborarea și aplicarea normelor dreptului penal trebuie să se pornească de la *interesele și drepturile fundamentale ale omului*, de la necesitatea *asigurării condițiilor de realizare a personalității fiecăruia*.

În domeniul dreptului penal, *principiul umanismului se manifestă în dublu sens*:

– în primul rând, prin *asigurarea securității membrilor societății împotriva infracțiunilor*. Potrivit art. 4 alin. (1) Cod penal „*Întreaga reglementare juridică are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia*”. Așadar, principiul umanismului se realizează, mai întâi de toate, prin asigurarea, cu ajutorul mijloacelor juridice penale, a inviolabilității persoanei, apărării acesteia împotriva infracțiunilor. În acest sens, este umană și întemeiată aplicarea pedepselor severe, inclusiv a detențiunii pe viață acelor persoane care au săvârșit infracțiuni deosebit și excepțional de periculoase.

Sub acest aspect, principiul umanismului asigură, mai întâi de toate, *ocrotirea victimelor infracțiunilor*. În rezolvarea raportului penal de conflict, victima trebuie să se bucure cel puțin de aceeași atenție și protecție ca și infractorul, altfel dreptul penal s-ar afla în derivă și eșecul ar fi implacabil. Pe de o parte, beneficiarul imediat al actului de justiție trebuie să fie cel care a devenit victimă a faptei infracționale, iar pe de altă parte, este necesar de a asigura echitatea tuturor părților. „În prezent s-a stabilit că procesul înfăptuirii justiției penale trebuie să fie echitabil atât pentru învinuit/inculpat, cât și pentru victima infracțiunii” [2, p. 391].

– în al doilea rând, prin *respectarea demnității și drepturilor persoanei care a săvârșit o infracțiune*. Infractorul în calitatea sa de component al societății, cu care a intrat în conflict, trebuie să beneficieze de anumite drepturi, inerente ființei umane. El trebuie redat societății din care face parte, prin luarea unor măsuri de

schimbare a conduitei sale. Sub acest aspect, în literatura juridică se susține că „*principiul umanismului impune recunoașterea faptului că infractorul, indiferent de infracțiunea pe care a săvârșit-o este și rămâne o persoană umană, care are dreptul de a fi tratată ca atare și reintegrată în comunitate după executarea sancțiunii* ” [3, p. 32].

Principiul umanismului se manifestă prin negarea și interzicerea torturii, se opune adoptării unor sancțiuni penale inumane sau degradante, care lezează demnitatea omului. În conformitate cu art. 4 alin. (2) Cod penal: „*Legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante*”. Totodată, în art. 61 alin. (2) Cod penal este prevăzut expres că „*executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate*”, unde și se conține esența principiului umanismului.

Principiul umanismului este consacrat atât în izvoare interne, cât și în tratate internaționale. La 10 decembrie 1984, la New York a fost adoptată de Adunarea Generală a ONU *Convenția împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante*. Republica Moldova a aderat la Convenție, în anul 1995, prin Hotărârea Parlamentului nr. 473 din 31 mai 1995.

Potrivit art. 3 din *Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale*: „*Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante*”. Într-o redactare echivalentă celei din *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, principiul umanismului se găsește și în art. 24 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova, dar și în art. 4 alin. (2) Cod penal al Republicii Moldova.

Umanismul privește dreptul penal ca *mijloc de resocializare* a infractorilor [4, p.506]. Semnificative sunt, în acest sens, prevederile art. 61 alin. (2) Cod penal al Republicii Moldova care stipulează că: „*Pedeapsa are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea și resocializarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane*”.

Sistemul penal umanizat se caracterizează prin următoarele trăsături: 1) *infractorul este perceput drept o persoană vulnerabilă*

sub aspect social-juridic, drepturile şi libertăţile căruia sunt încălcate în procesul tragerii acestuia la răspundere penală; 2) *pedepsele penale stabilite sunt relativ blânde (este eliminată pedeapsa cu moartea, nu se aplică privaţiunea de libertate de lungă durată la comiterea infracţiunilor mai puţin grave, condiţiile de detenţie sunt bune*); 3) *măsurile juridice penale non-privative de libertate sunt prioritare faţă de detenţia penitenciară (în deosebi, sub acest aspect, sunt vizaţi delincvenţii minori)*; 4) *condamnarea cu suspendarea condiţionată a executării pedepsei şi liberarea condiţionată de pedeapsă înainte de termen sunt frecvent aplicate* [4, p. 507].

Principiul umanismului se manifestă într-un şir de norme şi instituţii ale dreptului penal: liberarea de răspundere penală (art. 53-60 Cod penal); pedeapsa are drept scop *corectarea* şi *resocializarea condamnatului* (art. 61 alin. (2) Cod penal); renunţarea la *pedeapsa cu moartea*, potrivit art. 1 al Protocolului nr. 6 CEDO *Privind abolirea pedepsei cu moartea*, din 28 aprilie 1983 [5, p. 366-368]; adoptarea unui nou sistem de pedepse în care domină *pedepsele nonprivative* de libertate, iar pedeapsa cu moartea este înlocuită cu o nouă pedeapsă privativă de libertate – detenţiune pe viaţă (art. 62 Cod penal); cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecinţele condamnării (art. 107-112 Cod penal). De un real umanism sunt reglementările cu privire la *minori* (art. 70 alin.(3) şi (4), art. 71 alin. (3), art. 79 alin. (1), art. 84 alin. (1), art. 85 alin. (1), art. 91 alin. (6), art. 93 Cod penal), *persoanele care au atins vârsta de 18 ani, dar nu au atins vârsta de 21 de ani* (art. 70 alin. (3^1) şi (4), art. 79 alin. (1), art. 84 alin. (1), art. 85 alin. (1), art. 91 alin. (6) Cod penal), *femei* (art. 71 alin. (3), art. 96 Cod penal) şi *persoanele care au împlinit vârsta de 60 ani* (art. 91 alin. (6) Cod penal).

În conformitate cu principiul umanismului, legiuitorul şi factorii implicaţi în aplicarea legii sunt obligaţi să reglementeze criterii de *individualizare* şi, respectiv, să *adapteze pedepsele penale conform situaţiei specifice persoanelor care au săvârşit infracţiuni*. În acest sens, sunt relevante astfel de instituţii ale dreptului penal, cum sunt condamnarea cu suspendarea condiţionată a executării pedepsei (art. 90 Cod penal), condamnarea cu suspendarea parţială a executării

pedepsei cu închisoare (art. 90^1 Cod penal), liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen (art. 91 Cod penal), atenuarea pedepsei (art. 76 și 78 Cod penal), aplicarea pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege (art. 79 Cod penal) etc.

Principiul umanismului dreptului penal presupune acel minim de sancțiuni penale care sunt necesare și suficiente pentru apărarea societății împotriva infracțiunilor și atingerea scopului de corectare și resocializare a infractorului. Umanismul, în dreptul penal, este pentru reducerea represiunii juridice penale ca mijloc de luptă împotriva criminalității și utilizarea atentă, echilibrată și cumpătată a sancțiunilor penale privative de libertate.

În această ordine de idei, statul este obligat să creeze cadrul legal optim pentru a-i reinsera cu succes în societate pe cei care comit fapte antisociale și pentru a oferi protecția necesară victimelor infracțiunilor. „Principiul umanismului dreptului penal are incidență, la fel ca toate celelalte principii ale dreptului penal, atât în materia dreptului penal substanțial, cât și a dreptului procesual penal. De asemenea, umanismul trebuie să se răsfrângă și asupra dreptului execuțional penal” [6, p. 14].

Trebuie de subliniat însă faptul că, la ora actuală, în condițiile *reformării și umanizării dreptului penal*, reacția socială împotriva criminalității este centrată, în continuare, pe *măsurile represive* de luptă contra fenomenului infracțional. Este de observat în acest sens, că și actualul Cod penal al Republicii Moldova se caracterizează prin represiune înaltă. Legea noastră penală prevede pedeapsa închisorii pentru 86,5% din faptele incriminate, iar din numărul total al acestora fiecare a cincea infracțiune este sancționată cu pedeapsa închisorii pe un termen ce depășește 12 ani.

Remarcăm totuși *reducerea relativă a gradului de reprimare a dreptului penal*. Astfel, „Dreptul penal se eliberează treptat de scopul răzbunării și de măsurile exagerat de severe de influență asupra persoanei care a încălcat legea penală. Elementul fundamental al dreptului penal, devine încet, nu întotdeauna consecvent, dar inevitabil *concepția interacțiunii civilizate dintre societate și criminalitate* care este fundamentată pe *principiile despăgubirii și reținerii de la comiterea unor noi infracțiuni*” [7, p. 152].

Referințe:

1. NEGRU, B. Probleme fundamentale ale principiilor dreptului. În: *Administrarea Publică,* 2013, nr. 4, pp. 43-54. ISSN 1813-8489.
2. GLADCHI, Gh. *Victimologie*. *Manual pentru facultățile de drept și polițienești.* Chișinău: CEP USM, 2019. 481 p. ISBN 978-9975-149-30-3.
3. PĂVĂLEANU, V. *Drept penal general: conform noului Cod penal*. București: Universul juridic, 2012. 503 p. ISBN 978-973-127-708-0.
4. GLADCHI, Gh. *Criminologie*. Manual pentru facultățile de drept și polițienești. Chișinău: CEP USM, 2019. 619 p. ISBN 978-9975-142-99-1.
5. *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. În: 29 volume. Vol. I. Chișinău, 1999. 512 p. ISBN 9975-73-057-A.
6. BOROI, Al.-Dru, NISTOREANU, Gh. *Drept penal – partea generală*, Ediția a 4-a. București: All Beck, 2004. 372 p. ISBN 973-655-181-4.
7. ШЕСТАКОВ, Д. А. *Российская уголовно-правовая политика под углом зрения исторической тенденции к смягчению репрессии.* В: *Правоведение,* 1998, № 4, сс. 152-161. ISSN 0131-80.